

Odpowiednie stosowanie przez kuratorów sądowych przepisów o dozorcze i kuratorze w systemie dozoru elektronicznego

*Robert Pelewicz**

Streszczenie

Artykuł wskazuje na konieczność komplementarnego odczytywania zadań powierzonych kuratorom sądowym przez polskiego ustawodawcę, niezbędnych do efektywnego realizowania normatywnych celów instrumentów reakcji karnej w systemie dozoru elektronicznego, przede wszystkim wzbudzenia w sprawcy czynu zabronionego woli kształtowania jego społecznie pożądanego postaw, w szczególności poczucia odpowiedzialności oraz potrzeby przestrzegania porządku prawnego. Jednocześnie analizuje czynniki normatywne, które w obowiązującym stanie prawnym utrudniają kuratorom sądowym efektywne wykonywanie instrumentów reakcji karnej w systemie dozoru elektronicznego. Analizie poddano głównie przepisy regulujące obowiązki kuratorów sądowych związane z dozorem elektronicznym.

Słowa kluczowe: kurator sądowy, probacja, dozór elektroniczny, nadzór, odpowiednie stosowanie przepisów, Kodeks karny, Kodeks karny wykonawczy

Analizując zakres czynności podejmowanych przez kuratora sądowego w systemie dozoru elektronicznego, już na wstępie należy zaakcentować nie tylko dynamikę zmian normatywnych, w zakresie procesowej i instytucjonalnej pozycji kuratora sądowego w postępowaniu wykonawczym, lecz także, a może przede wszystkim, wyraźne rozszerzenie proceduralne oddziaływań resocjalizacyjnych w ramach wykonywania orzeczonych przez sąd instrumentów reakcji

* Sędzia Sądu Okręgowego w Tarnobrzegu.

karnej w związku z popełnionym czynem zabronionym. Podkreślenia wymaga, że zakres oddziaływania tych instrumentów nie wynika wyłącznie z treści pierwotnego orzeczenia, gdyż postępowanie wykonawcze staje się procesem stałego i konsekwentnego dopasowywania treści zastosowanej sankcji do ulegających przekształceniu, w miarę postępów w oddziaływaniu na skazanym, form i metod tego oddziaływania¹. Rozbudowanie formuły wykonawczej musi być jednocześnie połączone z postulatem efektywnego wykonania zaproponowanych przez ustawodawcę instrumentów, co wymaga efektywnego organizowania i kontrolowania ich przebiegu, za co w systemie dozoru elektronicznego odpowiada niewątpliwie przede wszystkim sądowy kurator zawodowy².

Konieczne jest więc na wstępie wskazanie przepisów, które kreują zakres czynności wykonywanych przez kuratora sądowego w postępowaniu wykonawczym³, a z punktu widzenia tematyki prezentowanych rozważań, przede wszystkim w toku wykonywania instrumentów reakcji karnej w związku z popełnionym czynem zabronionym w systemie dozoru elektronicznego. W pierwszej kolejności odnotować trzeba, że od wejścia w życie nowych kodyfikacji karnych, przede wszystkim Kodeksu karnego wykonawczego⁴, zadania i proceduralną pozycję zawodowych kuratorów sądowych określa art. 2 pkt 6 KKW⁵, który zalicza sądowych kuratorów zawodowych do organów postępowania wykonawczego o bardzo szerokich kompetencjach⁶. Ponadto umieszczenie kuratora na siódmej pozycji wśród organów postępowania wykonawczego określa jego pozycję w procesie wykonywania instrumentów reakcji karnej w związku z popełnionym czynem zabronionym, gdyż systemowe usytuowanie tegoż normatywu prowadzi do wniosku, że w granicach określonych przepisami części szczegól-

¹ Por. szerzej: L. Bogunia, T. Kalisz, *W sprawie interpretacji art. 67 KKW. Rozważania o celach wykonywania kary pozbawienia wolności i kierunkach współczesnej polityki penitencjarnej*, [w:] L. Bogunia (red.), *Nowa kodyfikacja prawa karnego*, t. 26, Wrocław 2010.

² Na temat zmian ustawowych w zakresie uprawnień i obowiązków sądowych kuratorów zawodowych, określonych w Kodeksie karnym wykonawczym, zob. np.: R. Skręt, S. Stasiorowski, *Sądowy kurator zawodowy w świetle nowelizacji Kodeksu karnego wykonawczego*, *Probacja* 2012, Nr 2, s. 135–156.

³ Szerzej na temat statusu kuratora w postępowaniu karnym wykonawczym zob. m.in.: J. Śpiewak, *Kurator sądowy w postępowaniu karnym wykonawczym*, Warszawa 1999; M. Pawlicka, *Kuratela sądowa w Polsce, Europie i świecie – historia i stan obecny*, Warszawa 2007; D. Wójcik (red.), *Kuratela sądowa. Sukcesy i porażki*, Warszawa 2010; B. Hołyst, E. Wojtera, *Bezpieczeństwo kuratorów sądowych w świetle badań ogólnopolskich*, Warszawa 2013; T. Jedynak, K. Stasiak, *Ustawa o kuratorach sądowych. Komentarz*, Warszawa 2014; A. Janus-Dębska, M. Gronkiewicz-Ostaszewska, *Bezpieczeństwo kuratorów sądowych w świetle badania ankietowego*, Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2016.

⁴ Zob. Kodeks karny wykonawczy z 6.6.1997 r. (tekst jedn.: Dz. U. z 2017 r., poz. 665 ze zm.).

⁵ Pośrednio pozycję i zadania kuratorów sądowych w systemie dozoru elektronicznego określają także regulacje o charakterze ustrojowym. W pierwszej kolejności art. 147 § 2 ustawy z 27.7.2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (tekst jedn.: Dz. U. z 2018 r., poz. 23 ze zm.), który kreuje instytucję kuratora sądowego (kuratorzy rodzinni i kuratorzy dla dorosłych – stanowiący służbę kuratorską), jako organu pomocniczego, wykonującego określone zadania związane z wykonywaniem orzeczeń sądu o charakterze wychowawczo-resocjalizacyjnym i profilaktycznym oraz inne czynności określone w przepisach szczególnych (zob. T. Ereciński, J. Gudowski, J. Iwulski, *Prawo o ustroju sądów powszechnych. Ustawa o Krajowej Radzie Sądownictwa. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 597). Z kolei status i funkcje kuratorów normuje ustawa z 27.7.2001 r. o kuratorach sądowych (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r., poz. 795 ze zm.).

⁶ Z. Hołda, K. Postulski, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, LEX/el. 2016, teza 5 do art. 2.

nej Kodeksu karnego wykonawczego może on wydawać polecenia innym organom zajmującym niższe pozycje w hierarchii określonej w art. 2 KKW⁷, zaś organy postępowania wykonawczego zajmujące wyższą pozycję w tej hierarchii mogą wydawać polecenia sądowym kuratorom zawodowym⁸.

Potwierdzeniem kluczowej roli kuratora sądowego w polskim procesie karnym na etapie wykonawczym są konstrukcje jurydyczne dotyczące systemu dozoru elektronicznego. Ustawodawca wzmacnia jeszcze bardziej status kuratora sądowego, powierzając mu szereg zadań w ramach organizowania i kontrolowania wykonywania instrumentów reakcji karnej w związku z popełnionym czynem zabronionym z zastosowaniem dozoru elektronicznego. Według bowiem brzmienia art. 43d § 3 KKW „Czynności związane z organizowaniem i kontrolowaniem wykonywania kar z zastosowaniem dozoru elektronicznego oraz nałożonych w związku z nimi obowiązków wykonuje sądowy kurator zawodowy”, przy czym ustawodawca zastrzegł w zdaniu drugim tegoż paragrafu, że „Przepisy o dozorcze i kuratorze sądowym stosuje się odpowiednio”. Treść art. 43a § 1 KKW, który brzmi: „Kary, środki karne i środki zabezpieczające, których wykonanie łączy się z zastosowaniem dozoru elektronicznego, wykonuje się według przepisów niniejszego rozdziału”, uzasadnia takie odczytywanie treści art. 43d § 3 KKW, że kurator jest właściwym i niezbędnym podmiotem do wykonania każdego instrumentu reakcji karnej w systemie dozoru elektronicznego, według wymogów określonych w przepisach o dozorcze i kuratorze sądowym. Podkreślenia wymaga, wobec licznych wątpliwości kuratorów, że z treści cytowanych normatywów wynika jednoznacznie, iż sąd właściwy do nadzoru nad wykonaniem dozoru elektronicznego jest zobowiązany przestać do wykonania właściwemu zespołowi kuratorskiej służby sądowej każde orzeczenie o karze, środku karnym lub środku zabezpieczającym w systemie dozoru elektronicznego ze wzmianką o wykonalności.

Efektywna realizacja normatywnego celu każdego instrumentu reakcji karnej na popełniony czyn zabroniony w systemie dozoru elektronicznego, którym w kontekście art. 43la § 1 pkt 2 KKW w zw. z art. 53 § 1 *in fine* KK⁹ („cele zapobiegawcze i wychowawcze, które kara ma osiągnąć w stosunku do skazanego” – oczywiście w ujęciu art. 43a § 2 pkt 1 KKW trzeba mieć na względzie także środki karne i środki zabezpieczające), jest wzbudzenie w skazanym woli kształtowania jego społecznie pożądanых postaw, w szczególności poczucia odpowiedzialności oraz potrzeby przestrzegania porządku prawnego – jest to, jak widać, proces złożony, wymagający do uzyskania zakładanego efektu normatywnego zarówno

⁷ Na co wskazuje np. treść § 8 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 10.10.2016 r. w sprawie sposobu oraz szczegółowych warunków wykonywania kar, środków karnych i środków zabezpieczających w systemie dozoru elektronicznego (Dz. U. z 2016 r., poz. 1698) w zw. z art. 2 pkt 10 KKW, uprawniając zawodowego kuratora sądowego do żądania pomocy Policji.

⁸ K. Postulski, *Udział sądowego kuratora dla dorosłych w postępowaniu przed sądem*, *Probacja* 2010, Nr 1, s. 5.

⁹ Zob. Kodeks karny z 6.6.1997 r. (tekst jedn.: Dz. U. z 2017 r., poz. 2204 ze zm.).

zaangażowania i współdziałania różnorodnych organów wykonujących orzeczenia, jak i kojarzenia sił i środków pochodzących od wielu organów postępowania wykonawczego¹⁰. Według S. Lelental „sam fakt udzielenia skazanemu zezwolenia na odbycie kary pozbawienia wolności jest warunkiem koniecznym i wystarczającym do osiągnięcia celów kary, a więc zarówno prewencji indywidualnej, jak i w zakresie kształtowania świadomości prawnej społeczeństwa”¹¹.

Konstrukcja jurydyczna Kodeksu karnego wykonawczego, przede wszystkim w zakresie wynikającym z treści rozdziału VIIa *System dozoru elektronicznego*, nie pozostawia jednak wątpliwości, że kluczową rolę w organizowaniu i kontrolowaniu systemu dozoru elektronicznego pełni kurator sądowy, który zgodnie z treścią art. 43d § 2 pkt 3 KKW, w ramach nadzoru nad wykonywaniem instrumentów reakcji karnej, wykonuje zadania probacyjne i podejmuje działalność wychowawczą oraz kontroluje i ocenia przebieg procesu resocjalizacji skazanego (oczywiście w ujęciu art. 43a § 2 pkt 1 KKW trzeba mieć na względzie także sprawców, wobec których zastosowano środki karne i środki zabezpieczające w systemie dozoru elektronicznego). Zadaniom tym powinny być podporządkowane wszystkie decyzje kuratora sądowego, podejmowane w systemie dozoru elektronicznego¹². Z uwagi na treść art. 43d § 3 *in fine* KKW, uznać należy, że lista czynności i zadań sądowych kuratorów zawodowych, jakie ustawodawca nakreślił normatywami tegoż rozdziału, nie ma charakteru enumeratywnego¹³. Powołany przepis zobowiązuje bowiem, by do czynności kuratora sądowego związanych z organizowaniem i kontrolowaniem systemu dozoru elektronicznego odpowiednio stosować przepisy o dozorcze i kuratorze sądowym. Wskazać więc należy, że kurator, podejmując czynności w systemie dozoru elektronicznego, zamierzając zastosować odpowiednio przepisy „o dozorcze i kuratorze sądowym”, musi, po pierwsze, ustalić, które przepisy z tych regulacji mają być „odpowiednio stosowane” w systemie dozoru elektronicznego i, po drugie, czy stosując je, nie należy zmodyfikować ich treści celem dostosowania konkretnego przepisu „o dozorcze i kuratorze sądowym” do specyfiki postępowania, którego przedmiotem jest odpowiedzialność karna należąca niewątpliwie do kategorii odpowiedzialności represyjnej¹⁴. W doktrynie wskazuje się, że odpowiednie stosowanie prawa „polega na najnormalniejszym stosowaniu określonych przepisów do drugiego zakresu odniesienia, z tym jednak, że całkowicie nie mają zastosowania bądź też w pewnej części swej treści

¹⁰ S. Paweła, *Kodeks karny wykonawczy. Praktyczny komentarz*, Warszawa 1999, s. 15.

¹¹ S. Lelental, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Legalis/el. teza 4 do art. 43la.

¹² Por. M. Niewiadomska-Krawczyk, *Czynności zawodowego kuratora sądowego dla dorosłych związane z wykonywaniem kary ograniczenia wolności*, Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego 2014, Nr 33, s. 160.

¹³ Podobnie I. Zgoliński, [w:] J. Lachowski (red.), *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Legalis/el. teza II.2 do art. 43d, stwierdzając, że „Katalog tych obowiązków jest w zasadzie otwarty i uzależniony od konkretnego przypadku”.

¹⁴ Na temat pojęcia „odpowiedniego” stosowania przepisów zob. np.: M. Świetlicka, *„Odpowiednie” stosowanie Kodeksu postępowania karnego w sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe*, Prok. i Pr. 2006, Nr 10, 69–81.

ulegają zmianie te spośród nich, które ze względu na treść swych postanowień są bezprzedmiotowe lub sprzeczne z przepisami normującymi już dane stosunki, do których mają być one zastosowane”¹⁵.

Oczywiście w praktyce odpowiednie stosowanie przepisów, do których odesłano, wymaga wnikliwego rozpatrzenia, w jakim zakresie i w jaki sposób należy je stosować:

- a) stosowanie pełne, czyli odpowiednie przepisy prawa bez żadnych zmian w ich dyspozycji,
- b) stosowanie ze zmianami,
- c) niestosowanie w ogóle, czyli przepisy te nie mogą być zastosowane przede wszystkim ze względu na ich bezprzedmiotowość lub całkowitą sprzeczność z przepisami ustanowionymi dla normowania tych stosunków, do których miałyby one być stosowane odpowiednio¹⁶.

W konsekwencji, kurator sądowy musi pamiętać, że odpowiednie stosowanie określonych przepisów „o dozorcze i kuratorze sądowym” nie jest czynnością o jednolitym charakterze. Da się bowiem wyróżnić w tym zakresie co najmniej trzy grupy. Do pierwszej zalicza się sytuacje, gdy przepisy prawa mają być stosowane bez żadnych zmian w ich dyspozycji. Do drugiej grupy należą wypadki, gdy odnośne przepisy będą stosowane po określonych modyfikacjach. Do trzeciej zaś grupy zalicza się natomiast te przepisy, które w ogóle nie mogą być stosowane do drugiego zakresu odniesienia, głównie ze względu na ich bezprzedmiotowość bądź też całkowitą sprzeczność z przepisami ustanowionymi dla tych stosunków, do których miałyby one być stosowane odpowiednio¹⁷.

To wszystko z całą pewnością dotyczy również systemu dozoru elektronicznego. Oznacza to odpowiednie stosowanie przepisów rozdziału XI, w zakresie odnoszącym się do praw i obowiązków kuratora sądowego i wykonywania dozoru. Ponieważ ustawodawca nie zawęży odpowiedniego stosowania przepisów o dozorcze do odesłania podmiotowego, czy tylko przedmiotowego, ustalając w art. 43d § 3 *in fine* KKW, że „Przepisy o dozorcze i kuratorze sądowym stosuje się odpowiednio”, to w realnych czynnościach kuratora sądowego związanych z organizowaniem i kontrolowaniem systemu dozoru elektronicznego, odpowiednie stosowanie nakazuje uwzględnienie ewentualnych różnic między instytucją dozoru elektronicznego – przepis odsyłający, a instytucją dozoru – przepis odesłania¹⁸, a więc uwzględnienie jedynie modyfikacji instytucjonalnych i to przede wszystkim w zakresie nomenklatury. Odnosząc powyższe uwagi do tematu prezentowanych rozważań, należy stwierdzić, że redakcję art.

¹⁵ J. Nowacki, *Studia z teorii prawa*, Kraków 2003, s. 459.

¹⁶ Zob. J. Nowacki, „Odpowiednie” stosowanie przepisów prawa, PiP 1964, z. 3, s. 370 i n.

¹⁷ Zob. np.: uchwała SN z 28.9.2006 r., I KZP 8/06, OSNKW 2006, Nr 10, poz. 87.

¹⁸ Por. L. Morawski, *Zasady wykładni praw*, Toruń 2010, s. 244–245.

43d § 3 *in fine* KKW trzeba rozumieć w ten sposób, iż odesłanie w nim zawarte stanowi dyrektywę nakazującą powołanie się na przepisy „o dozorcze i kuratorze sądowym”, która powoduje, że określone w odesłaniu normy stają się częścią składową normy odsyłającej. Należy jednak pamiętać, iż przepisy „o dozorcze i kuratorze sądowym” powinno się stosować przy uwzględnieniu specyfiki unormowań postępowania wykonawczego w systemie dozoru elektronicznego. Przede wszystkim jednak wprost i z pełnym rygorem stosowane powinny być te przepisy, które regulują zakres prawa skazanego do obrony lub reguły postępowania dowodowego, a w szerszej perspektywie – prawo skazanego do rzetelnego procesu karnego na etapie wykonywania instrumentów reakcji karnej na popełniony czyn zabroniony w systemie dozoru elektronicznego¹⁹.

Mając na względzie zaprezentowane konsekwencje odpowiedniego stosowania przepisów o dozorcze i kuratorze sądowym, uzasadnione jest twierdzenie, że w ramach czynności związanych z organizowaniem i kontrolowaniem wykonywania instrumentów reakcji karnej w systemie dozoru elektronicznego (art. 43d § 3 *in principio* KKW), ustawodawca nakłada na kuratorów sądowych różne dodatkowe zadania i upoważnia ich do podejmowania decyzji²⁰ (których w założeniu ustawodawcy dopiero kompleksowe wykonanie determinuje efektywną realizację ustawowych celów dozoru elektronicznego przy czym *in concreto* uwzględnić rzecz jasna należy specyfikę układu procesowego, w którym dany przepis ma być zastosowany), zobowiązując m.in. do:

- 1) ustalania grup ryzyka powrotu do przestępstwa w celu zapewnienia optymalnego oddziaływania na osoby oraz zastosowania właściwej metody kontroli tych osób (art. 169b § 1 KKW w zw. z art. 43d § 3 *in fine* KKW),
- 2) bezzwłocznego nawiązania kontaktu ze skazanym i poinformowania go o jego obowiązkach i uprawnieniach (art. 172 § 1 KKW w zw. z art. 43d § 3 *in fine* KKW),
- 3) składania sądowni okresowych sprawozdań z przebiegu dozoru elektronicznego, w szczególności ma obowiązek bezzwłocznego powiadomienia sądu o popełnieniu przez skazanego przestępstwa lub o innym rażącym naruszeniu przez niego porządku prawnego oraz przedkładania tych sprawozdań kierownikowi zespołu kuratorskiej służby sądowej, a następnie składania sądowni (art. 172 § 1 i 4 KKW w zw. z art. 43d § 3 *in fine* KKW),
- 4) w razie skazania za przestępstwo z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej, przesyłania jednostce Policji, właściwej dla miejsca stałego pobytu skazanego, informacji o skazaniu na karę w systemie dozoru elek-

¹⁹ Zob. wyrok SN z 29.10.2009 r., SDI 22/09, OSNSD 2009, Nr 1, poz. 132.

²⁰ Por. S. Lelental, *op. cit.*, teza 5 do art. 55.

- tronicznego oraz o zakończeniu takiej kary w inny sposób niż na skutek upływu okresu dozoru (art. 172 § 3 KKW w zw. z art. 43d § 3 *in fine* KKW),
- 5) organizowania i prowadzenia działań mających na celu pomoc skazanemu w społecznej readaptacji i zapobieżenie jego powrotowi do przestępstwa, a także polegających na kontroli przestrzegania przez skazanego nałożonych obowiązków ustanowionych przez sąd lub związanych z systemem dozoru elektronicznego (art. 173 § 1 KKW w zw. z art. 43d § 3 *in fine* KKW),
 - 6) poddania skazanego badaniom na obecność w organizmie alkoholu, środków odurzających lub substancji psychotropowych, przy użyciu metod niewymagających badania laboratoryjnego, a także do przeprowadzenia takich badań (art. 173a § 1 KKW w zw. z art. 43d § 3 *in fine* KKW),
 - 7) składania wniosków dotyczących wykonania dozoru elektronicznego (art. 173 § 2 pkt 5 KKW),
 - 8) przeprowadzania na żądanie uprawnionych organów postępowania wykonawczego wywiadów środowiskowych (art. 173 § 2 pkt 13 KKW),
 - 9) wykonywania czynności związanych z organizowaniem i kontrolowaniem wykonywania dozoru elektronicznego (art. 173 § 2 pkt 14 KKW).

Już tak skonfigurowane wyliczenie aktywności kuratora sądowego w systemie dozoru elektronicznego prowadzi do wniosku, że w ramach przyznanych przez ustawodawcę uprawnień i obowiązków kurator sądowy występuje w wielu konfiguracjach podmiotowych postępowania karnego wykonawczego²¹ jako strona postępowania wykonawczego, organ postępowania wykonawczego, doradca skazanego, obrońca skazanego, rzecznik skazanego, będąc jednocześnie administratorem i organizatorem dozoru elektronicznego²².

Do takiej wielowymiarowej roli kuratora w postępowaniu karnym wykonawczym, implikującej w założeniach normatywnych efektywne wykonywanie instrumentów reakcji karnej w systemie dozoru elektronicznego – determinowanej również konsekwencjami odpowiedniego stosowania przepisów o dozorcze i kuratorze sądowym w ramach czynności związanych z organizowaniem i kontrolowaniem systemu dozoru elektronicznego (art. 43d § 3 *in principio* KKW) – przekonuje także systemowa i celowościowa analiza przepisów wykonawczych: rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 12.6.2003 r. w sprawie szczegółowego sposobu wykonywania uprawnień i obowiązków kuratorów sądowych²³, a przede wszystkim rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 13.6.2016 r. w sprawie sposobu i trybu wykonywania czynności przez kuratorów sądowych w sprawach

²¹ Zob. także P. Bachnat, *Podstawowe zadania kuratorów sądowych w ustawodawstwie polskim*, [w:] D. Wójcik (red.), *Kuratela sądowa. Sukcesy i porażki*, Warszawa 2010, s. 66–68.

²² Por. Z. Ostrihanska, *Diagnoza pracy kuratora sądowego*, [w:] T. Jedynak, K. Stasiak (red.), *Zarys metodyki pracy kuratora sądowego*, Warszawa 2008, s. 34.

²³ Tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r., poz. 989.

karnych wykonawczych²⁴. Mając dodatkowo na względzie, że termin „odpowiednie stosowanie” wykorzystywany jest w tych przypadkach, gdy w zakresie uregulowania zbliżonych stosunków prawnych ustawodawca dąży do uniknięcia zbędnego powtarzania i powiększania objętości aktu prawnego przy jednoczesnym uregulowaniu określonej sfery w pożądanym sposób²⁵, to konstrukcje jurydyczne tego ostatniego aktu prawnego w kontekście odesłania normatywnego zawartego w art. 43d § 3 *in principio* KKW zobowiązują sędziego kuratora zawodowego w realnych czynnościach związanych z organizowaniem i kontrolowaniem systemu dozoru elektronicznego do szeregu czynności, a przede wszystkim do:

- 1) zaznajomienia się z aktami sprawy karnej i innymi niezbędnymi źródłami informacji o skazanym, a następnie załączenia do teczki dozoru odpisów znajdujących się w aktach danych osobopoznawczych skazanego, w tym wywiadów środowiskowych, opinii biegłych lekarzy psychiatrów, psychologów, seksuologów, specjalistów do spraw uzależnień (§ 7 pkt 1 ppkt 1),
- 2) zaznajomienia się z przebiegiem dotychczasowych kar (środków karnych, kompensacyjnych i zabezpieczających) wykonywanych przez kuratorów dla dorosłych (§ 7 pkt 1 ppkt 2),
- 3) rozpoznania i zdiagnozowania sytuacji osobistej, rodzinnej i środowiskowej skazanego (§ 7 pkt 1 ppkt 4),
- 4) oceny i zdiagnozowania problemów, czynników i warunków, które sprzyjają bądź nie sprzyjają resocjalizacji i kontroli okresu wykonania dozoru elektronicznego (§ 7 pkt 1 ppkt 5),
- 5) oceny możliwości i metody rozwiązywania problemów, które nie sprzyjają resocjalizacji i kontroli okresu wykonania dozoru elektronicznego (§ 7 pkt 1 ppkt 6),
- 6) rozpoznania optymalnych metod kontroli skazanego i oddziaływania na skazanego i dokonania ich wyboru (§ 7 pkt 1 ppkt 7),
- 7) nawiązania kontaktu z rodziną i środowiskiem skazanego (§ 7 pkt 1 ppkt 8),
- 8) zasięgnięcia informacji w placówkach oświatowych i oświatowo-wychowawczych – w przypadku pobierania nauki przez skazanego młodocianego (§ 7 pkt 1 ppkt 9),
- 9) w sprawie związanej z popełnieniem przestępstwa polegającego na użyciu przemocy lub groźby bezprawnej – nawiązania kontaktu z dzielnicowym z właściwej jednostki organizacyjnej Policji w celu wymiany informacji o skazanym, a także w celu ustalenia sposobów dalszej współpracy oraz form kontaktu (§ 7 pkt 1 ppkt 10),
- 10) składania sądowni nie rzadziej niż co 6 miesięcy sprawozdania z przebiegu dozoru elektronicznego (§ 8 pkt 1 i 2),

24 Dz. U. z 2016 r., poz. 969.

25 J. Nowacki, „Odpowiednie” stosowanie..., *op. cit.*, s. 367–368.

- 11) ustalenia i przedstawienia w tymże sprawozdaniu (§ 9 i § 10) m.in.:
- warunków osobistych i bytowych skazanego oraz jego stosunku do dozoru i obowiązków okresu próby,
 - krótkiej informacji o przebiegu dotychczasowych dozorów i nadzorów,
 - diagnozy osobopoznawczej skazanego ze szczególnym uwzględnieniem określenia ryzyka jego powrotu do przestępstwa, w tym wniosku o zakwalifikowanie skazanego do danej grupy ryzyka,
 - diagnozy środowiskowej,
 - zamierzeń readaptacyjnych, w tym planu pracy ze skazanym,
 - metody prowadzenia dozoru i kontroli zachowania skazanego,
 - możliwości ich realizacji i przeszkód, które utrudniają tę realizację,
 - źródła informacji o skazanym i daty ich pozyskania.

Taki zakres odczytywania odesłania zawartego w art. 43d § 3 *in fine* KKW znajduje także swoje umocowanie w analizie § 156 załącznika do rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z 20.6.2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej”²⁶. Zgodnie z tym przepisem, jeżeli zachodzi potrzeba osiągnięcia skrótości tekstu lub zapewnienia spójności regulowanych instytucji prawnych, w akcie normatywnym można postąpić się odesłaniami (ust. 1). Jeżeli odesłanie stosuje się tylko ze względu na potrzebę osiągnięcia skrótości tekstu, to w przepisie odsyłającym jednoznacznie wskazuje się przepis lub przepisy prawne, do których się odsyła (ust. 2). Z kolei jeżeli odesłanie służy przede wszystkim zapewnieniu spójności regulowanych w tym akcie instytucji prawnych, to w przepisie odsyłającym wskazuje się zakres spraw, dla których następuje odesłanie, oraz jednoznacznie wskazuje się przepis lub przepisy prawne, do których się odsyła (ust. 3). Zgodnie wreszcie z § 156 ust. 4 przywołanego rozporządzenia: „Jeżeli daną instytucję prawną reguluje się całościowo, a wyczerpujące wymienienie przepisów prawnych, do których się odsyła, nie jest możliwe, można wyjątkowo odesłać do przepisów określonych przedmiotowo, o ile przepisy te dadzą się w sposób niewątpliwy wydzielić spośród innych; przepis odsyłający formułuje się w postaci: «Do ... (określenie instytucji) stosuje się odpowiednio przepisy o ... (przedmiotowe określenie przepisów)»”²⁷.

Niewątpliwie jedynie w tak odczytywanej rzeczywistości normatywnej, a więc tak komplementarnie zakreślonych przez polskiego ustawodawcę czynności do wykonania w systemie dozoru elektronicznego, kurator sądowy może efektywnie zrealizować normatywny cel instrumentów reakcji karnej w systemie dozoru elektronicznego, którym, jak już wcześniej podkreślono, w kontekście treści art. 43la § 1 pkt 2 KKW determinowanej treścią art. 53 § 1 *in fine* KK, jest wzbudzenie w skaza-

²⁶ Tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r., poz. 283.

²⁷ Zob. szerzej S. Wronkowska, M. Zieliński, *Komentarz do zasad techniki prawodawczej z dnia 20 czerwca 2002 r.*, Warszawa 2004, s. 300.

nym woli kształtowania jego społecznie pożądaných postaw, w szczególności poczucia odpowiedzialności oraz potrzeby przestrzegania porządku prawnego.

Taka konstatacja znajduje potwierdzenie w analizie treści art. 43c § 2 KKW, który ustanawia delegację dla Ministra Sprawiedliwości do wydania rozporządzenia określającego sposób oraz szczegółowe warunki wykonywania kar, środków karnych i środków zabezpieczających w systemie dozoru elektronicznego, w tym zakres niezbędnej dokumentacji, mając na uwadze konieczność zapewnienia kontroli i oceny zachowania osób, wobec których orzeczono te kary, środki karne lub środki zabezpieczające, a przede wszystkim w treści rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 10.10.2016 r. w sprawie sposobu oraz szczegółowych warunków wykonywania kar, środków karnych i środków zabezpieczających w systemie dozoru elektronicznego²⁸. Powołane normatywy nie modyfikują bowiem zakresu ustawowego treści art. 43d § 3 *in fine* KKW, odsyłającego do odpowiedniego stosowania przepisów o dozorcze i kuratorze sądowym, a więc przepisów rozdziału XI Kodeksu karnego wykonawczego, a jedynie je uzupełniają, gdyż w głównej mierze dotyczą czynności technicznych i organizacyjnych związanych z uruchomieniem środków technicznych, m.in.:

- sądu penitencjarnego, w zakresie biurowości (systemu komunikacyjno-monitorującego), wynikających ze złożenia „wniosku o udzielenie zezwolenia na odbycie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego”, także w relacji z podmiotem dozoru (§ 1),
- sędziego penitencjarnego i sądowego kuratora zawodowego, w zakresie zebrania informacji, o których mowa w art. 43h § 4 KKW (§ 2),
- podmiotu dozoru przy uruchomieniu środków technicznych (§ 3) i w związku z instalacją „u skazanego środków technicznych” (§ 6),
- sądowego kuratora zawodowego w związku z uruchomieniem środków technicznych wobec skazanego (§ 7 i 9), wymieniając przykładowo czynności niezbędne do oceny zachowania skazanego (§ 10),
- stosowania systemu komunikacyjno-monitorującego, telefonu, poczty elektronicznej i rejestratora stacjonarnego w relacji: sąd – sędzia – sądowny kurator zawodowy – podmiot dozoru – podmiot prowadzący centralę monitorowania – skazany (§ 4),
- dokumentowania podejmowanych czynności przez zapis danych w systemie komunikacyjno-monitorującym (§ 5).

W efekcie kurator sądowy występuje w wielu rolach, uczestniczy w wielopodmiotowej i wielopłaszczyznowej konfiguracji proceduralnej w postępowaniu

²⁸ Dz. U. z 2016 r., poz. 1698; rozporządzenie było poprzedzone rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z 26.5.2015 r. w sprawie sposobu oraz szczegółowych warunków wykonywania kar, środków karnych i środków zabezpieczających w systemie dozoru elektronicznego (Dz. U. z 2015 r., poz. 773), które na podstawie art. 5 ustawy z 11.3.2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U., poz. 428) utraciło moc z dniem wejścia w życie niniejszego rozporządzenia.

wykonawczym na gruncie systemu dozoru elektronicznego, zaś zadania, jakie ustawodawca nakreślił kuratorom sądowym w systemie dozoru elektronicznego, wprowadzając normatywny obowiązek odpowiedniego stosowania przepisów „o dozorcze i kuratorze sądowym”, zamykają się już nie tylko w trzech²⁹, ale co najmniej w czterech podstawowych funkcjach, określających pozycję kuratora sądowego pośród podmiotów postępowania wykonawczego:

- funkcji jurydycznej, polegającej na permanentnej analizie uzyskiwanej i posiadanej dokumentacji, w kontekście zaistnienia przesłanek do zastosowania wykreowanych przez ustawodawcę instrumentów i instytucji prawnych, jak np. czy zachodzą warunki do wydania wyroku łącznego lub warunki do orzeczenia w przedmiocie zmian w sposobie formy wykonywania kary ograniczenia wolności,
- funkcji wykonawczej, polegającej na wykonywaniu w granicach posiadanych kompetencji orzeczonych środków probacyjnych,
- funkcji diagnostycznej, polegającej na zbieraniu danych osobopoznawczych i środowiskowych niezbędnych do właściwego kierowania skazanym podczas odbywania kary
- ograniczenia wolności, w tym prawidłowego rozstrzygnięcia przez sąd, sędziego czy referendarza sądowego,
- funkcji doradczej, polegającej na reprezentowaniu interesów skazanego wobec sądu, sędziego czy referendarza sądowego.

Na zakończenie podkreślić należy, że efektywna realizacja normatywnego celu każdego instrumentu reakcji karnej na popełniony czyn zabroniony w systemie dozoru elektronicznego (art. 431a § 1 pkt 2 KKW w zw. z art. 53 § 1 *in fine* KK), nie tylko uzasadnia, ale wręcz nakazuje organom prowadzącym postępowania karne wykonawcze taką interpretację przepisów, która umożliwi pełne wykorzystanie możliwości w zakresie wzbudzenia w skazanym woli kształtowania jego społecznie pożądanego postaw, w szczególności poczucia odpowiedzialności oraz potrzeby przestrzegania porządku prawnego, nawet wówczas, gdy brak jest należytych unormowań formalno-procesowych.

W związku z tym należy wyrazić poważną obawę co do zasadności tak znaczącego rozproszenia umiejętności i czynności kuratora sądowego, a tym samym co do zasadności takiego rozproszenia obciążenia zadaniami organizacyjnymi, kontrolnymi, prawnymi, probacyjnymi, wychowawczymi i resocjalizacyjnymi. Obawa taka jest istotna zwłaszcza z punktu widzenia rzetelności, sprawności i skuteczności działań kuratorów sądowych, podejmowanych w postępowaniu karnym wykonawczym. Zaprezentowane normatywy, regulujące postępowanie wykonawcze w zakresie systemu dozoru elektronicznego, nadmiernie obciążają

²⁹ Por. Z. Hołda, K. Postulski, *op. cit.*, s. 579.

kuratorów sądowych zbyt dużą liczbą obowiązków, co wpływa negatywnie na ich podstawową działalność, jaką – z uwagi na treść art. 169a § 2 pkt 2 KKW, art. 171 § 2 KKW i art. 173 § 1 *in principio* KKW w zw. z art. 43 § 3 *in fine* KKW – jest organizowanie i prowadzenie działań mających na celu pomoc w społecznej readaptacji skazanego, a kontrola ściśle wykonywania przez skazanego nałożonych na niego obowiązków i poleceń ma na celu wychowawcze oddziaływanie i zapobieganie powrotowi do przestępstwa. W konsekwencji, konstrukcje jurydyczne kreujące obecny model dozoru elektronicznego w zakresie obciążenia kuratorów sądowych zadaniami organizacyjnymi, kontrolnymi, prawnymi, probacyjnymi, wychowawczymi i resocjalizacyjnymi wydają się być „zapreczeniem celów, które należy postawić przed monitoringiem elektronicznym”³⁰, gdyż realizacja resocjalizacyjnych i wychowawczych zadań kuratora „możliwa jest tylko na zasadzie biurokratycznego załatwienia sprawy i nie trzeba pogłębiać badań, by zdać sobie sprawę z niemożności ich rzetelnego wykonania”³¹.

Appropriate application of regulations on supervision and court probation officer in the Electronic Tagging System by court probation officers

Summary

The article indicates the necessity of complementary interpretation of tasks entrusted to probation officers by the Polish legislator, necessary for effective implementation of normative purposes of criminal reaction instruments in the Electronic Tagging System. At the same time, it analyses normative factors that in the current legal situation make it difficult for probation officers to effectively use instruments of criminal reaction in the Electronic Tagging System. The analysis covers mainly the provisions regulating the duties of court probation officers related to electronic supervision in the context of appropriate application of those provisions and indicates the normative factors which, in the current legal situation, hinder the effective use of criminal response instruments in the Electronic Tagging System.

Keywords: court probation officer, probation, the Electronic Tagging System, supervision, application of the provisions, the Penal Code, the Executive Penal Code

30 J. Kochanowski, *Wstęp. Nowa era w historii odpowiedzialności kamej?* [w:] P. Moczydłowski, *Przestępca na uwięzi. Elektroniczny monitoring sprawców przestępstw*, Zeszyty Naukowe „Ius et Lex” 2006, Nr 2, s.13.

31 Zob. P. Moczydłowski, *Przestępca na uwięzi. Elektroniczny monitoring sprawców przestępstw*, Zeszyty Naukowe „Ius et Lex” 2006, Nr 2, s. 103–104.